

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 34, Şubat 2019, s. 704-728

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4802>

Neşe BİNYİL ŞAHİN

Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni,
nesebinyil@mynet.com

SABAHATTİN ALİ’NİN ESERLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ

Özet

Değerler, herkese yaşanılır bir dünya meydana getiren ve bireyin topluma uyumunu sağlayan kabuller, inançlardır. Eğitim sistemi içinde yer alan ve toplumun yapısal özelliklerini yansıtan değerlerin eğitimi, ailede başlayıp sonra okullarda devam eder. Okullarda öğrenciye verilen değerler eğitimi, öncelikle yazınsal metinlerle yapılır. Yazınsal metinler içerisinde yer alan Türk edebiyatının usta yazarlarından olan Sabahattin Ali’nin eserlerinin değerler eğitimindeki rolünü belirlemek üzere yapılan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden “içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır. Öykü, tiyatro ve roman türünde yazılmış eserler incelenerek elde edilen bulgular tablolara ve grafiklere yansıtılmıştır. İncelemede Millî Eğitim Bakanlığının 2017’de Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında yayımladığı “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” adlı değerler kullanılmıştır. Sonuç olarak Sabahattin Ali’nin eserlerinde öğretim programında yer alan on değere az da olsa örnekler görülmüş; en çok “sevgi”, en az ise “adalet” değerinin kullanılmış olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, Sabahattin Ali, edebiyat öğretimi.

THE ROLE OF SABAHATTİN ALİ’S WORKS IN VALUE EDUCATION

Abstract

Values are acceptances and beliefs which create a sustainable / liveable world for everyone and which enable the adaptation of the individual to the society he/she lives in. The education of the values situated in the education system and reflecting the society’s structural characteristics first starts in the family and later continues at

school. The values education taught to children at school are first and foremost sustained by written texts. In This study, which was done in order to determine the role of the works of Sabahattin Ali, one of the master writers of Turkish literature, on “values education”, “Content Analysis Method” one of the methods of Qualitative Research was used. The findings obtained by viewing some works written in various forms such as stories, plays and novels are reflected on charts and graphics. The values used in the Research are the values National Education Ministry published in Turkish Language and Literature Teaching Programme in 2017 as; “justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism and helpfulness.” In conclusion; even if they are just a few, several examples of those ten values mentioned in the teaching Programme are seen in the works of Sabahattin Ali; it is confirmed that the value “love” is used the most whereas the value “justice” is used the least.

Key words: Values education, Sabahattin Ali, literature teaching

GİRİŞ

Öğrencilerin davranışlarını değiştirme ve istenen davranış şeklini kazandırma noktasında değerler eğitimi tek başına yeterli olmamakla beraber, bir sistem dâhilinde düzenli verilen değer eğitimi öğrencilerde algı ve davranış gelişimini ortaya çıkarmakta önemli bir adımdır. Eğitimin insan yaşamındaki yeri düşünüldüğünde toplumun ve bireyin şekillenmesinde çok önemli bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır. Taşıdığı amaç itibarıyla eğitim, bireyin yaşamını daha nitelikli ve kolay bir hale getirmek için ortaya büyük bir çaba koymaktadır. Bu hususta üzerinde durulan en önemli nokta, bireyi eğitirken aynı zamanda toplumu da eğitmektir. Birey, ait olduğu toplumun sosyo-kültürel yapısıyla yetişmekte ve toplumun devamlılığı için eğitim yoluyla edindiği bu bilgileri devam ettirmek ve kendinden sonraki nesillere aktarmak durumundadır. İşte bu aşamada devreye giren değerler eğitimi, istedik davranışları ve algıyı oluşturma sürecinde etkin rol alırken aynı zamanda bu davranışların devamlılığını da hedeflemektedir. Toplumların ortak amaç, his ve düşüncelerini yansıtan, genele yayılmış temel ahlakî prensip ve inanç olarak tanımlanan değer, toplumun birlik ve beraberliğinde önemli yapı taşı şeklinde kabul edilmektedir (Kızılçelik ve Erjem, 1994).

Edebiyat, toplumun duygu ve düşüncelerini dil aracılığıyla insanlara aktarır. Bu bağlamda edebiyatın değerler eğitimindeki rolü büyüktür. Edebiyatçıların, ortaya koydukları eserlerin kurgulanmış içerikleriyle ve bireyin hayal dünyasına sunduklarıyla değerlerin aktarılmasında ve özümsemesinde önemli katkıları olmaktadır. Cumhuriyet döneminin usta yazar ve şairlerinden olan Sabahattin Ali de Türk toplumunun ortak değerlerini, hayallerini, duygu ve düşüncelerini eserlerinde işlemiştir. Bundan dolayı değerler eğitiminde kazandırılmaya çalışılan değerlerin somutlaştırılması açısından bu çalışmanın inceleme konusu olarak Sabahattin Ali'nin öykü, roman ve oyun türündeki eserleri seçilmiştir. Eserler, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında (2017) yer alan ve birbiriyle ilişkili olan değerler bakımından incelenmiştir.

1. TEKNİK BÖLÜM

1.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı; olay kurgusu, öykü ve roman tekniği bakımından başarılı eserler ortaya koyan, Cumhuriyet döneminin önemli yazar ve şairlerinden biri olan Sabahattin Ali'nin eserlerinin değerler eğitimindeki rolünü ortaya koymaktır.

1.2. Yöntem

Çalışmada Sabahattin Ali'nin eserlerinde yer alan değerlerin tek tek tespit edilmesi amaçlandığı ve daha ayrıntılı bir inceleme gerektirdiği için model olarak nitel araştırma modellerinden “içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır.

1.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada örnekleme oluşturan Sabahattin Ali'nin Yapı Kredi Yayınlarından çıkan roman, öykü ve tiyatro türündeki toplam sekiz eseri ile 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılından itibaren uygulanan, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 07/2017 tarih ve 67 sayılı kararı ile değiştirilen Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerlerdir. Veriler, daha ayrıntılı inceleme gerektirdiği ve ekonomik olması açısından dokümanların incelenmesi yoluyla elde edilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sabahattin Ali (1907-1948)

1907 yılında Edirne'de doğmuş, babasının mesleğinden ötürü sık sık şehir ve okul değiştirmiştir. Öğretmen okulunu bitirip öğretmenlik yapmıştır. Almanya'ya eğitim için gitmiş, Almanya'dan döndükten sonra dünya görüşü değişmiştir. Düşünce ve yazılarından dolayı birkaç kez cezaevine girmiş ve 1948 yılında Kırklareli'nde öldürülmüştür (Ali Laslo ve Özkırmı, 1979).

Edebi kişiliği, toplumcu gerçekçi bir kimlik taşıyan Sabahattin Ali, sanatı, “*Halkçı bir edebiyatın ancak realist olabileceği izaha ihtiyaç göstermeyecek kadar açık bir hakikattir. ...Realist olacağım diye hayatta vakıa halinde mevcut bulunan romantizmi inkâr etmek saflık olur. ...Benim için sadece hayat ve insan vardır...*” (Ali, 2006, s. 87) biçiminde tarif etmiş ve bu düşüncelerini eserlerinde açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca 1936 yılında Varlık dergisinin 65. sayısında yayımlanan kendisiyle yapılan söyleşide sanat görüşünü “*Ben hiçbir zaman sanatın maksatsız olduğuna kani olmadım. Sanatın bir tek ve sarıh bir maksadı vardır: İnsanları daha iyiye, daha doğruya, daha güzele yükseltmek; insanlarda bu yükselme arzusunu uyandırmak.*” (Sönmez, 2009, s. 419) biçiminde açıklayarak sanatın bir amacının olması gerektiğini vurgulamıştır.

Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Sabahattin Ali, mücadelelerle dolu, kısa bir ömür geçirmiş; gelecek nesillerin hayatlarını şekillendirecek olan duygu ve düşünce dünyalarına büyük katkılar sağlamıştır. Temiz ve sade diliyle, gerçekçilik anlayışı ve samimi duygularıyla edebiyatımızda önemli bir iz bırakmıştır. Eserlerinde hem bireysel hem de toplumsal konular işlemiştir. Şiir, roman, öykü, tiyatro türünde birçok usta esere imza atmıştır.

Sabahattin Ali'nin “Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna” adlı roman; “Değirmen, Kağrı, Ses, Yeni Dünya, Sırça Köşk” adlı öykü; “Dağlar ve Rüzgâr, Kurbağanın Serenadı, Öteki Şiirler” adlı şiir ve “Esirler” adlı tiyatro türünde eserleri vardır.

2.2. Değerler Eğitimi

Latince “valere” kökünden türetilen değer kavramının farklı disiplinlerin çalışma konusu olduğundan birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan biri Y. Özden tarafından “Eğitimde Dönüşüm, Eğitimde Yeni Değerler” adlı kitapta “*Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar.*” (Özden, 1998, s. 167) biçiminde yapılmıştır. Tüm tanımlamaların ortak noktası, değerlerin hem toplumun devamlılığını sağlamada hem de kişinin topluma uyumunda önem arz etmesidir.

Her toplumun kendine has değerleri olmakla birlikte dürüstlük, sevgi, saygı gibi birçok değer evrenselidir. Bu değerlerin özelde birey, genelde toplum tarafından benimsenmesi için eğitim gereklidir. İlk olarak ailede başlayan, sonra okulla devam eden eğitim sürecinde değerler, bireye sistemli bir şekilde aktarılmalı ve bu, eğitim sisteminin temel hedefleri arasında yer almalıdır. Çağlayan (2013) bunu “*Eğitim kurumlarında öğrencilerin düzeylerine ve ilgilerine göre değerler eğitiminin programlanması, tartışılması, aklın süzgecinden geçirilmesi önemlidir. Öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak akılcı bir yaklaşımla karakter ve ahlakını olumlu yönde etkileyen, ona kimliğini, sorumluluklarını hatırlatan bu rehberlik önemsenmelidir.*” (Çağlayan, 2013, s. 95) biçimine ifade etmiştir.

Toplumun devamlılığı ve bireyin huzuru için eğitim sisteminin içerisinde hem evrensel değerler hem de kültürel değerler bir plan çerçevesinde bireye aktarılmalıdır. Bununla ilgili birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de değer eğitimine yönelik çalışmalar son yıllarda artmıştır. Değer eğitiminin bir devlet politikası haline gelmesi, desteklenmesi ve bu alana gerekli yatırımın yapılması değer eğitimi ile hedeflenen huzurlu topluma ulaşmada önemli bir basamak olacaktır (Emirhan, 2016, s. 20-21). Bundan dolayı Millî Eğitim Bakanlığı 2010 yılından beri değerler eğitimine yönelik çalışmalar yapmaktadır.

2017-2018 Eğitim-Öğretim yılından itibaren uygulanan, Millî Eğitim Bakanlığı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler, on ana başlık altında toplanmıştır (Tablo 1). Her biri farklı değerleri de içinde barındıran bu değerler, birbirleriyle ilişkilidir.

Tablo 1.

Değerler	Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, etik davranma, güvenilir olma, sözünde durma
Öz Denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu alabilme, öz güven sahibi olma
Sabır	Azimli olma, tahammül etme
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme
Yardımseverlik	Cömert olma, fedakâr olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma

Kaynak: (MEB, 2017).

2018’de öğretim programı güncellenmiş; güncellenen programda bu değerler aynen yer almış ve “kök değerler” biçiminde ifade edilmiştir. Çalışmamızda da Sabahattin Ali’nin roman, öykü ve tiyatro türündeki eserleri bu on kök değer çerçevesinde incelenmiştir.

3. SABAHATTİN ALİ’NİN ESERLERİNDE DEĞERLER

3.1. Adalet

“Adalet, güç değil hak eşitliğine, kuvvetlerin değil bireylerin eşitliğine saygıdır. Herkesin her konuda eşit olması değil, ehliyet ve işe liyakati ölçüsünde hak sahibinin hakkını elde etmesidir.” (Hökelekli, 2013, s. 50) biçiminde tanımlanan adalet, toplumun sağlam olabilmesi; huzur, düzen, barış, güven ortamının sağlanabilmesi için olmak zorundadır. Toplumun en önemli dinamiği olan bu değer, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında “adil olma, eşit davranma ve paylaşma” alt başlıklarıyla verilmiştir (MEB, 2017). Çalışmada bu alt başlıklar dikkate alınarak örnekler tespit edilmiştir. Tespit edilen örneklerin sayfa numaraları, eser isimlerine göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.

Adalet Değerinin Sabahattin Ali'nin Eserlerine Göre Dağılımı

Eserin Adı	Bulunduğu sayfalar
İçimizdeki Şeytan	-
Kürk Mantolu Madonna	-
Kuyucaklı Yusuf	-
Sırça Köşk	140, 141, 142
Kağrı Ses Esirler	55, 59, 127, 128
Değirmen	-
Yeni Dünya	106, 107, 34

Sabahattin Ali'nin eserlerinde adalet değeriyle ilgili toplam 10 örneğe rastlanılmıştır. “Sırça Köşk ve Yeni Dünya” adlı öykülerde 3'er, “Kağrı Ses Esirler” adlı öyküde ise 4 örnek tespit edilmiştir. “İçimizdeki Şeytan, Kuyucaklı Yusuf, Kürk Mantolu Madonna” adlı romanlar ile “Değirmen” adlı öykü kitabında adalet değerine örnek bulunamamıştır.

Eserlerde adalet, genel olarak Anadolu halkının hak arayamaması, yoksulluğuna karşı mücadele edemeyişi, şehirdeki insanların sahip olduğu temel haklardan köylü halkın yoksun oluşu, çalışmak zorunda olan çocukların olumsuz hayatı biçiminde özellikle sosyal eşitsizlik olarak ele alınmıştır.

“Kağrı Ses Esirler” adlı kitapta yer alan “Apartman” adlı öyküde sosyal adaletsizlik vurgulanmıştır. Bu öyküde, okulu bırakarak geçinmekte zorluk yaşayan ailesine destek olmak isteyen, tüm gün sırtında yük taşıyan küfeci bir çocuğun hakkı olan parayı alamaması ve bunun üzerine ona hakaret edilerek aşağılanması anlatılmaktadır.

“Arkasından uşak göründü. Çok kızgındı:

‘Haydi bakalım, çek arabanı!’ diye çocuğa bağırdı.

Çocuk büsbütün ağlamaya başladı. Bu arada anlaşılmas bir şeyler söylüyordu. Öteki hızla bağırdı: ‘Defol ulan! Senin yüzünden ben de laf işittim! Taşıyamayacaktın ne diye yüklendin’

Çocuk yine bir şeyler mırıldandı. Uşak:

‘Pamuk yükletecek değildik ya!...’ dedi.

Çocuk gözlerini silmeye başlayarak:

‘O kadar yerler dolaştırdınız, paramı verin hiç olmazsa!’ diye yalvardı.” (Kağrı Ses Esirler, s. 55)

Küçük çocuk, küfesindeki şarap şişelerini taşımakta zorlanınca ayağı takılarak düşmesi sonucu birkaç şişe kırılmıştır. Bundan dolayı parasını alamamış, aşağılanmıştır. Üstelik çocuğun inşaat işçisi olan babası, inşaatta çalışırken tüm bu olanlara şahit olmuş ancak işsiz kalacağı korkusuyla sesini çıkaramamış, oğlunu savunamamıştır.

“Sırça Köşk” adlı masalda boş gezmeyi seven üç kafadarın gittikleri şehirde halkın temiz duygularını istismar ederek bir köşk inşa ettirmeleri anlatılmaktadır. Halk, köşkün yapımı için varını gücünü ortaya koymuştur. Yapımı uzun süren ve halkı maddi anlamda yoran bu köşk, siyasi adaletsizlikten doğan haksız paylaşımın neden olduğu için bir grup insanın isyan etmesine yol açmıştır.

“Ey millet, birçok şeyler verdiniz, büyük sıkıntılara katlandınız ama dostun düşmanın hayran olduğu bir sırça köşk elde ettiniz. Onun azameti, onun parlaklığı yanında üç beş çuval ekin, dört beş davar nedir ki?.. Biz sizin şanınız şerefiniz için çalışıyoruz, sizin iyiliğinizden başka bir şey düşünmüyoruz. Bakın bugün getirip bıraktığınız koyunların bile hepsini yemedik, boğazımızdan kestik, bir kısmını size geri vereceğiz. Bütün koyunların kelleleri halka dağıtılsın!”

Sırça köşkten çıkan birçok hizmetkâr, biraz önce oraya canlı olarak giren, şimdi kesilip, yüzülep kebab edilmeye başlanan koyunların kafalarını halka dağıtmışlar.

Kelleyi alanlar dağılmak üzereyken içlerinden biri elindeki başa bakarak hayretle bağırmış:

“İyi ama bu başın beynini almışlar!”

Elebaşı balkondan seslenmiş: “Öyle... Fakat siz beyni ne yapacaksınız? Pişirmesini bilmez, ziyan edersiniz...” (Sırça Köşk, s. 140-141)

Halkın arasından biri, elebaşının mantıksız cevaplarına artık dayanamamış ve elindeki beyni, gözü, dili olmayan kelleyi köşke fırlatmıştır. O güne kadar kimsenin yıkamayacağını düşündükleri köşkte koca bir delik açılmıştır. Bunu gören diğerleri de ellerindeki işe yaramaz kelleleri köşke bir bir fırlatarak köşkü tuzla buz etmişlerdir. Böylece bu masalla siyasi güce sahip insanların toplumu kendisine nasıl köle ettiği vurgulanmış, haksızlığa ve adaletsizliğe karşı mücadele edilmesi gerektiği köşk yıkılarak yansıtılmıştır.

”Sulfata” adlı öyküde, sıtma hastalığına yakalanan eşini, kasabadaki doktora muayene ettirmek isteyen ancak doktor tarafından hakarete uğrayan bir köylünün başından geçenler anlatılmaktadır.

“Doktor, tüyü bozuk bir oğlandı. Kaytan bıyık bırakmış, kocaman bir gözlük takmıştı; yüzümüze bile bakmadı... ‘Ayağına düştüm: Üç saatlik dağda otururuz.’ dedim, Yangını olunca başını doğrultamıyor, buraya nasıl gelir? Yerinden kalktı, üstümüze yürüdü, tepine tepine bağırdı:

‘Ne lâf anlamaz hödük şeylersiniz!’ dedi. Kanun var, nizam var... Defolun şuradan!... Ak gömleklili hademeyi çağırdı. ‘At şu miskinleri dışarı!’ dedi.” (Yeni Dünya, s.106-107)

Devletin sunduğu hizmetlerden faydalanmada herkes eşit haklara sahiptir. Doktor, köylüyü küçümsemiş, adaletli davranmayarak sıtmalı kadına sulfata vermemiştir. Aydın tabakanın, insanları küçük görmesi ve kendisinden alt seviyede düşündüğü insanlara, hakkı olanı vermemesi adaletsizlik olarak gösterilmiştir.

3.2. Dostluk

Çıkar ilişkisi olmadan iyi ve kötü günümüzde yanımızda olan insanları “dost” diye tanımlarız. Dostluk kavramını Cicero (2017), “kişiler arasında doğal bir şekilde meydana gelen karşılıklı çekim ve sevgiye bağlı gelişen ve kişilik benzerliğine dayalı ilişki” olarak belirtmektedir. Bu değer, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında “diğerkâmlık, güven duyma, sadık olma,

vefalı olma ve yardımlaşma” alt başlıklarıyla verilmiştir (MEB, 2017). Çalışmada bu alt başlıklar dikkate alınarak örnekler tespit edilmiş ve bu örneklerin sayfa numaraları, eser isimlerine göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.

Dostluk Değerinin Sabahattin Ali'nin Eserlerine Göre Dağılımı

Eserin Adı	Bulunduğu sayfalar
İçimizdeki Şeytan	67, 180
Kürk Mantolu Madonna	17, 41, 45, 128
Kuyucaklı Yusuf	40, 149, 156, 167, 183
Sırça Köşk	11, 11, 39, 42
Kağnı Ses Esirler	24, 25, 108, 147, 187, 187
Değirmen	-
Yeni Dünya	-

Sabahattin Ali'nin “Değirmen ve Yeni Dünya” adlı öykü kitapları haricindeki diğer tüm eserlerinde dostluk değeriyle ilgili örnekler tespit edilmiştir. “İçimizdeki Şeytan”da 2, “Kürk Mantolu Madonna”da 4, “Kuyucaklı Yusuf”ta 5, “Sırça Köşk”te 4, “Kağnı Ses Esirler”de 6 olmak üzere toplam 21 örneğe rastlanılmıştır. Bazı sayfalarda birden fazla örnek vardır.

“Kuyucaklı Yusuf” adlı romanda Yusuf, hovarda olan ve babasının nüfuzuna güvenen Şakir ile sıkıntılar yaşamış, Ali de hep Yusuf’un yanında olarak ona dostluğunu kanıtlamıştır.

“Taa kışa kadar hiçbir yerden hiçbir ses çıkmadı. Yalnız kışın bazı vakalar, kendisiyle uğraşanlar bulunduğunu ona anlattı. Yusuf’a kalsa gene işin farkına varacağı yoktu, bereket versin hiçbir zaman ondan ayrılmayan ve yapılan teklif ve tehditlere rağmen Yusuf’u terk etmeyen Ali, ona birçok bilmediği şeyleri öğretiyor, pek körü körüne yürümemesini temine çalışıyordu.” (Kuyucaklı Yusuf, s. 40)

Yusuf’un yanında kalan Ali, onun hata yapmaması için elinden geleni yapmış, ona birçok şey öğretmiştir. Sadık bir dost olarak her türlü tehlikeyi göze alan Ali, aynı dostluğu Yusuf’tan tam olarak görememiş ne yazık ki Şakir tarafından öldürülmüştür.

Yusuf, babası öldükten sonra yeni kaymakam tarafından süvari tahsildarı olarak atanmıştır. Bunun için bir at gerekir ve at alacak kadar parası yoktur. Uzun zamandır görmediği arkadaşı İhsan ile karşılaşmış ve ona akıl danışmıştır.

“Ali’nin ölümünden beri adamakıllı bir şey konuşmamışlardı. İhsan, Yusuf’un bu kadar uzun zamandan sonra kendisine, eski bir arkadaşır, diye başvurmasından büyük bir iftihar duyuyor ve ona arkadaşlığına layık olduğunu ispata çalışıyordu.” (Kuyucaklı Yusuf, s. 183)

İhsan, Yusuf’un ona başvurmasından gurur duymuş, ona yardım edip dostluğunu ispat etmeye çalışmıştır.

“Bir Skandal” adlı öyküde Öğretmen Nurullah Bey, kendisi hakkında çıkan dedikodulardan rahatsızlık duymuş, bunlarla mücadele edemeyeceğini anlayınca da şehri terk etmeye karar vermiştir. Sürekli dertleştiği, vefalı arkadaşı Fazıl, dostunun yanında olduğunu hissettirerek gözyaşları içinde onu uğurlamıştır.

“Birkaç gün sonra eşyama marangoz Fazıl’a, kitaplarımı mektebe hediye ederek İstanbul’a hareket ettim. İstasyona yalnız Fazıl gelmişti, tren kalkıncaya kadar bir tek kelime konuşmadık; yalnız son kampana çaldığı zaman, birbirimizin boynuna sarıldık. Ayrılınca Fazıl’ın gözlerinin yaş içinde olduğunu gördüm. Demek ki bu şehirde beni seven hiç olmazsa bir kişi vardı...” (Kağnı Ses Esirler, s. 108)

“Kürk Mantolu Madonna” adlı romanda Raif Bey, hasta yatağında kendisini sürekli ziyaret eden, vefalı iş arkadaşına (anlatıcı) kimseyle paylaşmadığı günlüğünü vererek aralarındaki dostluğun güven ilişkisine dayandığını göstermiştir.

“Söziine devam edemedi. Öksürüyordu. Nihayet gözleriyle defteri işaret ederek ‘Oku göreceksin!’ dedi. Bunu bekliyormuş gibi hemen siyah kaplı defteri cebime koydum.” (Kürk Mantolu Madonna, s. 45)

3.3. Dürüstlük

Dürüstlük, zamanla kazanılan davranışlardandır. Sosyal hayatın temelini oluşturan ve erken yaşta edinilmesi gereken ahlaki değerlerdendir. Bu değer, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında “açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, etik davranma, güvenilir olma ve sözünde durma” alt başlıklarıyla verilmiştir (MEB, 2017). Çalışmada bu alt başlıklar dikkate alınarak örnekler tespit edilmiş ve bu örneklerin sayfa numaraları, eser isimlerine göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.

Dürüstlük Değerinin Sabahattin Ali'nin Eserlerine Göre Dağılımı

Eserin Adı	Bulunduğu sayfalar
İçimizdeki Şeytan	34
Kürk Mantolu Madonna	13, 43, 43, 45, 77, 96
Kuyucaklı Yusuf	86, 144, 145
Sırça Köşk	85
Kağnı Ses Esirler	81, 87, 92
Değirmen	-
Yeni Dünya	8, 58

Dürüstlikle ilgili toplamda 16 örnek görülmüştür. “Değirmen” adlı kitapta örnek görülmezken “İçimizdeki Şeytan ve Sırça Köşk” adlı eserlerde 1’er, “Yeni Dünya”da 2, “Kuyucaklı Yusuf ile Kağnı Ses Esirler”de 3’er ve “Kürk Mantolu Madonna”da 6 örnek tespit edilmiştir. Bazı sayfalarda birden fazla örnek vardır. Eserlerde dürüstlük değeri, daha çok doğru sözlü olma, olarak işlenmiştir.

“Kürk Mantolu Madonna” adlı romanda Maria Puder, onun portresinin olduğu tabloyu görür görmez ona âşık olan Raif Bey’in herhangi bir beklentiye girmemesi için düşüncelerini açıkça söyleyerek Raif Bey’e karşı dürüst davranmıştır.

“... ‘Bana sakın darılmayın...’ diyordu. Boş ümitlere kapılmamanız için sizinle apaçık konuşmak daha iyi olacak... Ama bana darılmayın... Dün yanınıza geldim... Beni evime götürmenizi istedim... Bugün beraber gezmeyi teklif ettim... Akşam yemeğini beraber yiyelim dedim... Adeta size musallat oldum... Fakat sizi sevmiyorum. Deminden beri hep bunu düşündüm... Hayır, sizi de sevmiyorum... Ne yapayım? Sizi belki hoş hatta cazip buluyorum, belki de şimdiye kadar tanıştığım erkeklerin hepsinden ayrı taraflarınız olduğunu görüyorum ama bu kadar...” (Kürk Mantolu Madonna, s. 96)

Maria Puder’den böyle sözler duymayı beklemeyen Raif Bey, deli gibi âşık olduğu Madonna’sına karşı nasıl davranması gerektiği konusunda büyük bir boşluğa düşmüş, hayal kırıklığına uğramıştır.

“Kuyucaklı Yusuf” adlı romanda Muazzez ile kaçan Yusuf, Edremit’ten uzaklaştıktan sonra arabayı bir köylüye emanet etmiş ve köylü de sözünde durarak ve kendisine duyulan güvene layık olarak arabayı sahibine ulaştırmıştır.

“Araba senin mi? Al öyleyse, ben de seni bulup malını geri vermeye geldim. Bunu da al! Yusuf Ağa yolladı, hakkı geçtiyse helal etsin, dedi!” (Kuyucaklı Yusuf, s. 144)

“Uyku” adlı öyküde şoförü sürekli uyuyan arabada yol boyunca türlü tehlikeler atlatan iki yolcunun durumu anlatılmıştır. Yolcular istedikleri yere vardıklarında şoförü uyandırıp dürüst davranarak ona söz verdikleri ücreti ödemişlerdir.

“Kapıyı açtı, aşağıya atladık. Projektörün ışığında cebimden bir lira çıkardım. Bu sırada tekrar önüne kapanmış bulunan şoföre:

-Al paranı!- dedim.

Ses yoktu. Dürttüm:

-Alsana yahu... Parayı vermeden giderim ha!” (Yeni Dünya, s. 58)

“Cankurtaran” adlı öyküde bir doktorun meslek etiğine uygun davranması ve mesleğini en iyi şekilde yapması dürüstlük değeri içinde yer alan etik davranmaya örnek olarak tespit edilmiştir.

“Her sabah kapının önüne biriken ve bazen sayısı yüze varan dertlileri hep başhekim muayene eder, uzun senelerin ve çaresizliklerin verdiği tecrübelerle dayanarak her hastalığa deva bulmaya uğraşır... Başka doktorlara benzememek, kitaplarda okuduğu, insanlara hizmet eden, soydan bir hekim olmak, onda bir inat haline gelmişti. (Sırça Köşk, s. 85)

3.4. Öz Denetim

Öz denetim, zamanla kazanılan değerlerdendir. Bu değere sahip kişi, kendi davranışını kontrol edebilir, davranışlarının sorumluluğunu alabilir. Bu değer, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında “davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu alabilme ve öz güven sahibi olma” alt başlıklarıyla verilmiştir (MEB, 2017). Çalışmada bu alt başlıklar dikkate alınarak örnekler tespit edilmiş ve bu örneklerin sayfa numaraları, eser isimlerine göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5.

Öz Denetim Değerinin Sabahattin Ali'nin Eserlerine Göre Dağılımı

Eserin Adı	Bulunduğu sayfalar
İçimizdeki Şeytan	-
Kürk Mantolu Madonna	-
Kuyucaklı Yusuf	16, 23
Sırça Köşk	19, 19, 20, 20, 83
Kağrı Ses Esirler	78, 86, 87, 88, 92, 119
Değirmen	-
Yeni Dünya	-

Öz denetim değeriyle ilgili örnekler, Sabahattin Ali'nin eserlerinde 13 yerde tespit edilmiştir. “Kuyucaklı Yusuf” adlı romanda 2, “Sırça Köşk” adlı öyküde 5, “Kağrı Ses Esirler” adlı öyküde ise 6 örnek görülmüştür. Bazı sayfalarda birden fazla örnek vardır. “İçimizdeki Şeytan ve Kuyucaklı Yusuf” adlı romanlarla “Değirmen ve Yeni Dünya” adlı öykülerinde bu değere rastlanılmamıştır. Eserlerde özdenetim değeri, davranışlarının sorumluluğunu alma, özellikle de özgüven sahibi olma biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

“Sırça Köşk” kitabında yer alan “Beyaz Bir Gemi” adlı öyküde resim yaparak hayatını kazanan bir ressamın öz güveni söz konusudur.

“... Elinin tersiyle alınının terlerini silerek bir iki adım geri çekildi. Hiç de fena olmamıştı. Günün resim yapmaya en uygunsuz olan bu saatinde çabucak çırpıştırdığı bu tablo bile, onun epeyce kabiliyetli bir sanatkar olduğunu gösteriyordu. Yaptığı resme baktıkça bunu kendisi de fark eden Tevfik, ‘Ah Fransa’da birkaç sene daha kalabilseydim, insan altı ayda ne görür ne öğrenir ki?’ diye zihninden geçirdi...” (Sırça Köşk, s. 19)

Genç bir profesör olan Tevfik, elindeki yeteneğin farkındadır ve bunu fırsata dönüştürebilmek için çok çaba sarf etmektedir.

“Kuyucaklı Yusuf” adlı romanda ailesi eşkıyalar tarafından öldürülen Yusuf, olayın olduğu andan beri anne babasının yanından ayrılmamıştır. Yaşadığı onca acıya rağmen kendini kontrol edebilmiş, sorulan soruları cevaplamaya çalışmıştır. Yusuf, davranışlarını kontrol ederek öz denetim sahibi olduğunu göstermiştir.

“Çocuk bu esnada hayret veren bir itidal ve lakaytlık gösteriyor, yalnız ara sıra şiddetle dişlerini sıkıyor ve sapsarı kesiliyordu.” (Kuyucaklı Yusuf, s. 16)

“Cankurtaran” adlı öyküde her doğumu rahat yaptırabildiğine inanan ve bu konuda kendine çok güvenen bir ebe vardır.

“-Allah’ın izniyle hemen alırım... Elimin hafif olduğunu cümle âlem bilir. Anan da seni zor doğurmuştu ama bak büyüdüğün de tosunlar gibi oldun- dedi.” (Sırça Köşk, s. 83)

“Ses” adlı öyküde sazıyla ve sesiyle etrafındakileri kendine hayran bırakan Ali, kendi yeteneğinin farkındadır. Kendinden emin duruş sergilemesi, onun öz güven sahibi olduğunu göstermektedir.

“Yüzünde kendinden emin bir tebessümle sahnenin dörtayak merdivenini çıkan delikanlı hemen hatta odadakilerin susmasını bile beklemeden, plaklara geçmiş bir halk şarkısına başladı. Evvela hafif ve tatlı çıkan sesi, yavaş yavaş büyüdü ve bütün odayı dalga dalga doldurdu. Hakikaten güzel söylüyordu.” (Kağrı Ses Esirler, s. 119)

3.5. Sabır

“Sıkıntı, maddi geçimsizlik, hakkının elinden alınması gibi kişiyi zor durumda bırakan üzücü olaylar karşısında kötü davranışlara yönelmeden başındaki sıkıntıların geçmesini bekleme olgunluğunu gösterme.” (TDK, 2011, s. 1996) biçiminde ifade edilen sabır değeri, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında “azimli olma ve tahammül etme” alt başlıklarıyla verilmiştir (MEB, 2017). Çalışmada bu alt başlıklar dikkate alınarak örnekler tespit edilmiş ve bu örneklerin sayfa numaraları, eser isimlerine göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6.

Sabır Değerinin Sabahattin Ali'nin Eserlerine Göre Dağılımı

Eserin Adı	Bulunduğu sayfalar
İçimizdeki Şeytan	29, 91
Kürk Mantolu Madonna	15, 33, 49
Kuyucaklı Yusuf	21, 22
Sırça Köşk	23
Kağrı Ses Esirler	27, 48, 55, 99, 105, 119
Değirmen	-
Yeni Dünya	9, 105, 109

“Değirmen” adlı öykü kitabında sabır değeri görülmezken “İçimizdeki Şeytan ve Kuyucaklı Yusuf” adlı romanlarda 2’şer, “Kürk Mantolu Madonna ile Yeni Dünya” adlı eserlerde 3’er, “Sırça Köşk” adlı eserde 1, “Kağrı Ses Esirler” adlı eserde ise 6 olmak üzere toplamda 17 örnek tespit edilmiştir. Sabahattin Ali'nin eserlerinde sabır değeri daha çok bir şeyi başarmak için gösterilen azim olarak yer almıştır. Sabır içerisinde yer alan tahammül etmeye ait örnekler de söz konusudur.

“Kuyucaklı Yusuf” adlı romanda Kaymakam’la karısının kavgasını gören Yusuf, onun karısına karşı sabırlı olduğunu, ona tahammül ettiğini görünce Kaymakam Bey’e merhamet etmiştir.

“... Yusuf bir kadının çenesini bu kadar açabilmesine hayret ediyor, bunlara tahammül eden Kaymakam’a biraz da merhametle bakıyordu.”

“Kendisine karşı yapılan muamelelere aldırış ettiği yoktu. Bir evde sözü geçecek, hükmü yürüyecek yegâne adam o evin erkeği olduğuna ve bu erkek de kendisini istediğine göre, Şahinde Hanım’ın sözlerinin bir kıymeti olamazdı. Kendisine karşı bazen pek edepsizleşen

kadına: “Karı kısmının sözüne bakılmaz, herhalde senin akim pek yerinde olmamalı!” demek isteyen gözlerle bakar yalnız Salâhattin Bey’in bu çenesi gevşek karyı ne diye kolundan tutup kapı dışarı etmediğine hayret ederdi.” (Kuyucaklı Yusuf, s. 21-22)

Yusuf, Kaymakam Bey’in eşine karşı sergilediği tutumu, hayret verici olarak görmüş ve bu kadar can sıkıcı kadına nasıl tahammül ettiğine anlam verememiştir.

“Beyaz Bir Gemi” adlı öyküde birçok ressamın günlerce kıyı kesiminde beyaz bir geminin yanaşması için azmederek sabırla bekleyişi anlatılmaktadır.

“İkinci Dünya Harbi’nden az önceki sıralarda olduğu için belki lordlarda pek gezip dolaşma hevesi yoktu. Ama buna rağmen bazı tuttuğunu koparır, sebatlı ressamlar ümitlerini kesmiyorlar, günün birinde herhalde beyaz bir yatın Sarayburnu’nu dönerek Kızkulesi’nin önüne demirleyeceğine inanıyorlardı. Beklemekten bıkip yorulan, o gün bu fırsatı kaçıracak fakat sabredip ümit kesmeyen kazanacaktı.” (Sırça Köşk, s. 23)

“Asfalt Yol” adlı öyküde, bir öğretmenin yolu olmayan köye ulaşmak için çektiği zorluk ve bu yol sorununu çözebilmek için gösterdiği gayret anlatılmıştır. Öğretmen büyük bir azim göstererek köyün yolunu yaptırmayı başaramıştır.

“Pek şaşmadım. Bütün teşebbüslerden henüz bir şey çıkmadı. Ara sıra bu işin arkasını bırakacak oluyorum. (Çünkü hükümetteki, hele naftadaki (Eskiden Nafia (Bayındırlık) Vekaleti’nin kentteki yönetim birimi.) memurlar benimle açıktan açığa alay ediyorlar.) Fakat akşamları köyde, istasyondan dönen arabaların, kağnıların ve zavallı hayvanların halini görünce içim acıyor. Kendi kendime: -Başladığın işi yarıda bırakma iki gözüm, sana yakışmaz!- diyorum.” (Yeni Dünya, s. 9)

“İçimizdeki Şeytan” adlı romanda Macide, ailesi hakkında teyzesinin eşi Galip amcanın kötü konuşması karşısında kontrolünü kaybetmemiş ve ona tahammül etmek zorunda kalmıştır.

“Galip amcanın bu şekilde sözler sarf etmesi, belki hiç alışmadığı için belki böyle bir münasebetle söylendiği için onu fena halde müteessir etti. Kendisine hâkim olmasa sofrayı bırakıp kalkacaktı. Fakat böyle yaparsa ufak tefek dargınlıklar çıkarıp yemekten yarım kalkmayı âdet eden şımarık teyzesadesi Semiha’ya benzeyeceğini düşündü ve dudaklarını ısırarak oturdu.” (İçimizdeki Şeytan, s. 91)

“Kürk Mantolu Madonna” adlı romanda Raif Bey, iş arkadaşlarının alaycı sözlerini umursamamış, onlara tahammül ederek sabır göstermiştir.

“Hâlâ daha bir şey konuşmamıştık. Fakat artık buna hayret etmiyordum. Onun sessiz sedasız yaşayışı, tahammül edişi, insanların zaaflarına merhametle ve edepsizliklerine eğlenerek bakışı kâfi bir irade değil miydi? Beraber yürüdüğümüz zamanlar yanımda gidenin bir insan olduğunu bütün kuvvetimle hissetmiyor muydum?” (Kürk Mantolu Madonna, s. 33)

“Bir Skandal” adlı öyküde Nurullah Öğretmen’in kendisi hakkında asılsız iddialarda bulunan Şukufe’ye karşı iradesine hakim olmuş, bu duruma tahammül etmeye çalışmıştır.

“Kirpiklerimin ucuna kadar kıpkırmızı kesildiğimi fark ediyordum. Ağzımın içi kurumuştü ve bir tek kelime söyleyemiyordum... Niçin bu karşımdaki mahlûk bir erkek değildi ve niçin ben onu tokatlayamıyordum?” (Kağnı Ses Esirler, s. 99)

3.6. Saygı

Saygı, yaşamı kolaylaştıran ve anlarımızı mutlu geçirmemizi sağlayan bir duygudur. Kendimize ve başkalarına karşı hissedilmesi gereken bu değer, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında “alçak gönüllü olma, başkalarının kendine davranılmasını istediği gibi davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme” alt başlıklarıyla verilmiştir (MEB, 2017). Çalışmada bu alt başlıklar dikkate alınarak örnekler tespit edilmiş ve bu örneklerin sayfa numaraları, eser isimlerine göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7.

Saygı Değerinin Sabahattin Ali'nin Eserlerine Göre Dağılımı

Eserin Adı	Bulunduğu sayfalar
İçimizdeki Şeytan	37
Kürk Mantolu Madonna	44
Kuyucaklı Yusuf	146, 148, 156, 164
Sırça Köşk	67, 74, 76, 125
Kağnı Ses Esirler	186
Değirmen	-
Yeni Dünya	-

“Değirmen ve Yeni Dünya” adlı öykülerde saygı değerine örnek görülmezken “İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna ve Kağnı Ses Esirler” adlı eserlerde 1’er, “Kuyucaklı Yusuf ve Sırça Köşk” adlı eserlerde 4’er olmak üzere toplamda 11 örnek tespit edilmiştir. Eserlerde saygı değeri, daha çok diğer insanların kişiliklerine değer verme olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Dekolman” adlı öyküde başkalarının kişiliğine değer verme söz konusudur. Yahudi Profesör, sergilediği tavır ile insanlara karşı nasıl saygılı davrandığını göstermiştir.

“Her hareketinde, hatta ağızını her açışında, etrafını darıltmaktan korkan bir hali vardı. Herhangi bir asistan kendisine herhangi manasız bir şey soracak olsa bile yüzüne tatlı bir ifade vermeye çalışarak ona dönüyor, adeta yalvarır hissini veren bir sesle ve ellerini mahcup mahcup ovuşturarak uzun uzun konuşuyordu.” (Sırça Köşk, s. 74)

Profesör, kendine olan saygısından karşısındaki kişilere de aynı ölçüde yaklaşmıştır. Aynı zamanda alçakgönüllü olan Profesör, “Dekolman” adlı makalenin kendine ait olduğunu ürkek, çekingen ve yavaş bir sesle söylemiştir.

“... o, aynı ürkek, çekingen hali ile ve daha yavaş bir sesle ilave etti:

-Ben bütün bunları son çıkan Haftalık Tıp Gazetesi'nde yazdım. Fakat biliyorsunuz, Yahudi olduğumuz için imzamızı koyamıyoruz!- dedi.” (Sırça Köşk, s. 76)

“Kuyucaklı Yusuf” adlı romanda Kaymakam Bey’in yanında çalışan Hasip Bey ve arkadaşı, Kaymakamı gördüklerinde ona olan saygılarından dolayı önlerini ilikleyip ayağa kalkma nezaketi göstermektedirler.

“Bunların ikisi de yaşlı başlı adamlardı. Kaymakamı görünce doğruldular ve diz kapaklarına kadar inen cübbe bozması ceketlerinin önünü kavuşturdular.” (Kuyucaklı Yusuf, s. 156)

Aynı romanda (Kuyucaklı Yusuf) Yusuf ve Muazzez, babaları söylemeden odalarına çekilmeyi saygısızlık olarak düşünmüşlerdir.

“Her akşam Salâhattin Bey:

“Hadi! Daha yatmayacak mısınız?” der ve bunlar ondan sonra yukarıya çıkarlardı. Yemeği yer yemez veya babaları söylemeden çekilip gitmeyi ayıp sayıyorlardı.” (Kuyucaklı Yusuf, s. 164)

“Bir Aşk Masalı” adlı masalda kadın bir hükümdarın yönetiminde olan halkın melikesinden memnuniyeti ve melikenin halkın mutluluğu için yaptıkları anlatılmaktadır. Ülkesinde dertli bir dervişi olduğunu öğrenen melike, bir ülkenin yöneticisi olmasına rağmen dervişi incitmeden onun derdinin ne olduğunu sormuştur. Melikenin bu davranışıyla sahip olduğu makama ve karşındakinin kim olduğuna bakmadan herkese saygı duyulması gerektiği verilmiştir.

“-Bu dervişi sarayıma getirin, derdini kendim soracağım, demiş. Derviş, melikenin huzuruna çıkınca büsbütün sararmış. Gözlerini yerden kaldıramamış. Derdi sorulunca duyulur duyulmaz bir sesle:

-Hiçbir derdim, hiçbir dileğim yoktur!- deyip susmuş. Ama melike bu kısa cevapla yetinmemiş. Yumuşak, tatlı, adeta yalvarır gibi:

-‘Nasıl olur derviş?’ demiş. İnsanın içini dert kemirmeyince yüzü böyle solar, gözleri böyle dalar mı?... Ama bilirsin ki benim yurdumdaki insanları bahtiyar görmekten başka hiçbir arzum yoktur. Haydi, çekinmeden ne istediğini söyle.” (Sırça Köşk, s. 125)

3.7. Sevgi

Sevgi, kişiler arasında bağlılık duygusunu ortaya çıkaran, bir arada yaşama becerisini öğreten önemli bir güçtür. Bu güç, her varlığa karşı hissedilebilir. Bu değer içerisine aşk alınmamıştır. Çünkü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında sevgi değeri; fedakârlık ve aile birliğine önem olarak verilmiştir (MEB, 2017). Çalışmada sadece bu alt başlıklar dikkate alınarak örnekler tespit edilmiş ve bu örneklerin sayfa numaraları, eser isimlerine göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8.

Sevgi Değerinin Sabahattin Ali'nin Eserlerine Göre Dağılımı

Eserin Adı	Bulunduğu sayfalar
İçimizdeki Şeytan	40, 107, 231
Kürk Mantolu Madonna	19, 129
Kuyucaklı Yusuf	15, 19, 20, 22, 56, 69, 110, 142, 147, 151
Sırça Köşk	-
Kağrı Ses Esirler	54, 58, 136, 191, 217
Değirmen	23, 27, 31, 44
Yeni Dünya	34, 36, 42, 108

Sabahattin Ali'nin eserlerinde en çok sevgi değerine örnek görülmüştür. “Sırça Köşk” adlı eserde sevgi değerine örnek görülmezken “İçimizdeki Şeytan”da 3, “Kürk Mantolu Madonna”da 2, “Kuyucaklı Yusuf”ta 10, “Kağrı Ses Esirler”de 5, “Değirmen ve Yeni Dünya” adlı eserlerde de 4'er olmak üzere toplamda 28 örnek tespit edilmiştir. Sevgi, Sabahattin Ali'nin eserlerinde en çok kullanılan temalardan biridir. Bu değer daha çok aşk ve fedakârlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile birliği ikinci planda kalmıştır.

“İçimizdeki Şeytan” adlı romanda Macide, Ömer'i nedensiz sevmektedir. Ömer'in yaptığı hataların kendi yüzünden olduğunu düşünmekte ve fedakârlık yaparak ondan vazgeçmeyi düşünmektedir.

“Birçok şeyleri benim yüzümden yaptığını bildiğim için hatta biraz da kendimi mesul tutuyorum. Mesela ben olmasam kafan para meseleleri üzerinde bu kadar çırpınmayacaktı ve sen veznedara belki öyle yapmayacaktın...”

.....

“Artık yeter Ömer... Sana kızgın değilim... Sana kızmayacak kadar seni iyi tanıyorum... Sonra seni seviyorum... Neden sevdiğimi bilmeden seviyorum... Bu sevgiyi her gittiğim yere götürüleceğim... Allahaismarladık...” (İçimizdeki Şeytan, s. 231)

Macide, Ömer'i neden bırakmak istediğini açıkça mektubunda belirtmiştir. Ömer'in ona bakabilmek için hatalar yaptığını düşünmüş, bunun üzerine onu terk etmek istemiştir.

“Esirler” adlı oyunda Kürşad, âşık olduğu prensesin iyiliği için ondan uzak durarak fedakârlık yapmıştır.

“Hiyungyu'yu seviyorum... Ve bu alışverişte asıl feda ettiğim şey onun kalbi değil, benim kendi aşkım... İşte bunun için bu fedakârlık bana bu kadar ağır geliyor...” (Kağrı Ses Esirler, s. 191)

Prenses de Kürşad'a âşıktır ve onun için kendini feda ederek ölüme yürümüştür.

“Ven-Çing de artık kendini unutmuş gibiydi. Fakat o anda önünde bulunan Kürşad'a savurduğu kurtulmaz bir darbe derhal araya giren Prensesi delip geçince o da şaşırıp ve ancak bir alçağın yapacağı şeyi yaptı: Kılıcını atarak kaçmak istedi...” (Kağrı Ses Esirler, s. 217)

“Değirmen” adlı öyküde “Atmaca” lakaplı çingene, bir kolu olmayan bir kıza âşık olmuştur. Kız, kendini kötü hissetmesin diye değirmenin çarklarına kolunu kaptırarak aşkı uğruna vücudundan bir organını feda etmiştir.

“Bir nefes alımı kadar hepimiz olduğumuz yerde kaldık, sonra delice bağırarak arkasından koştuk... Heyhat adaşım, çok geçti. Atmaca yerinden fırlayan ve -iş işten geçti- demek isteyen gözlerle bize doğru geliyordu. Sağ kolu yerinde değildi ve oradan oluk gibi kan fışkırtıyordu. Birkaç adımdan sonra sendeledi, ayaklarımızın dibine yıkıldı.” (Değirmen, s. 23)

“Kurtarılmayan Şaheser” adlı öyküde, genç bir şairin sevdiği kadının isteği üzerine eşi benzeri bulunmayan bir eser oluşturmak için uzun bir süre verdiği çaba anlatılmaktadır. Şair sevdiği kadın için birçok yeri dolaşmak zorunda kalarak fedakârlık yapmıştır.

“Ve genç şair altı ay memleketin bütün büyük filozoflarını, şairlerini dolaştı. Şehrin birinde, uzun siyah sakallı, tepeleri çıplak filozoflar, eskimiş cübbelerinin geniş kollarını sallayarak ona Aristoteles'ten, Epikür'den veya İbni Rüş'ten bahsettiler... Ve genç şair tam iki sene hiçbir insanın giremediği hudutsuz kum çöllerinde dolaştı.” (Değirmen, s. 27-31)

“Viyolonsel” adlı öyküde kahraman, eşinin öldüğü yerden ayrılmayarak ona olan bağlılığını ve sevgisini göstermek istemiştir.

“-Bir vapur kazasından sonra buraya düştüm, karım da burada öldü... Ve ben başka yere gitmek istemem- dedi.” (Değirmen, s. 44)

“Isıtmak İçin” adlı öyküde bir annenin evde hasta yatağındaki kızına bir lokma ekmek götürebilmek için vücudunun güçsüz oluşuna aldırmadan sürekli çalışarak yaptığı fedakârlık anlatılmaktadır.

“On beş yirmi günde bir gelip çamaşırlarımı yıkayan yaşlıca bir kadın vardı. Yaşlılık daha ziyade onun görünüşündeydi. Hakikatte çok daha genç, otuz otuz beş olabilirdi fakat kavrulup büzülmüş hissini veren mini mini vücudu, örümcek ayakları gibi uzun, ince, sarı elleri, bir ölünkü gibi derinlere kaçmış kara gözleriyle ihtiyar, yaşı sayılamayacak kadar ihtiyar bir insan tesiri yapıyordu. Ağzında hiç dişi yoktu. Dudakları bir torba ağzı gibi buruşuklar içindeydi.” (Yeni Dünya, s. 42)

3.8. Sorumluluk

Sorumluluk, kişinin üstleniş olduğu işi zamanında yapması ve onun sonuçlarına katlanmasıdır. Bu değer, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında “kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma” alt başlığıyla verilmiştir (MEB, 2017). Çalışmada bu alt başlıklar dikkate alınarak örnekler tespit edilmiş ve bu örneklerin sayfa numarası, eser isimlerine göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9.

Sorumluluk Değerinin Sabahattin Ali'nin Eserlerine Göre Dağılımı

Eserin Adı	Bulunduğu sayfalar
İçimizdeki Şeytan	121, 168
Kürk Mantolu Madonna	135, 160
Kuyucaklı Yusuf	29, 116, 145, 165, 169
Sırça Köşk	85, 123
Kağnı Ses Esirler	191
Değirmen	74, 95, 131
Yeni Dünya	-

Sabahattin Ali'nin “Yeni Dünya” adlı eserinde sorumluluk değeri örneklerine rastlanılmamıştır. “İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna ve Sırça Köşk” adlı eserlerde 2’şer, “Kuyucaklı Yusuf”ta 5, “Kağnı Ses Esirler”de 1, “Değirmen”de 3 örnek görülmüştür. Toplamda 15 örnek tespit edilmiştir. Sorumluluk duygusu, eserlerde daha çok aileye ve sevgiliye karşı hissedilmiştir. Kişiler, sorumlu olarak hissettiklerine ellerinden gelen her şeyi yapmaya çalışmışlardır.

“Kürk Mantolu Madonna” adlı romanda Maria Puder, kendini Raif’e karşı sorumlu hissetmiştir.

“... Seni yalnız bırakmaktan korkuyorum... Evet, bu akşam hemen hemen hiç uyumadım. Hep seni düşündüm. Benden ayrıldıktan sonra neler yaptığını, hastanenin etrafında nasıl dolaştığını, bütün tafsilatıyla hatta senin anlatmadığın kısımlarla gördüm... Bunun için artık seni yalnız bırakmam! Korkuyorum... Yalnız bugün için değil...Artık seni yanımdan hiç ayırmayacağım!..” (Kürk Mantolu Madonna, s. 135)

Raif, bir önceki gece Maria Puder'e o, hastanedeyken neler yaşadığını, neler düşündüğünü anlatmıştır. Maria Puder de Raif'in kendine zarar vereceği korkusuyla onu yalnız bırakmamaya karar vermiştir. Böylece ona karşı sorumluluğunu yerine getirmek istemiştir.

“Kuyucaklı Yusuf” adlı romanda Salahattin Bey'in ölümü üzerine evdeki tüm sorumluluk Yusuf'a kalmıştır. Muazzez'in uyarısıyla Yusuf, üzerindeki yükü fark etmiştir.

“... ‘Kendini toplu Yusuf! Sen böyle yaparsan bizim halimiz ne olur?’ dedi. O zaman Yusuf, Muazzez'in farkında olmadan yaptığı bu ihtarın manasını düşünmeye başladı. Artık hayatta tek başına idi. Daha doğrusu tek başına ayakta durmaya ve kendinden başka iki kişiyi de tutmaya mecburdu. Dayanacak kimsesi yoktu.” (Kuyucaklı Yusuf, s. 169)

“Bir Gemici Hikâyesi” adlı öyküde kahraman, babasının ölümünden sonra tüm ailenin sorumluluğunu üstlenerek istemediği halde gemide işe başlamıştır.

“Yalnız bu ölümden sonra sert bir –ekmek kazanmak- devresi başladı. Babasından kalan maaş, anasıyla küçük kız kardeşine bile yetmiyordu. İhtimal, deniz kenarı bir şehirde olmaları, gemilere girmesine sebep oldu. Bunda katiyen bir tercih falan yoktu.” (Değirmen, s. 74)

“Kanal” adlı öyküde, geçim sıkıntısından dolayı çocuklar küçük yaşlarına rağmen sorumluluk bilinciyle anneleriyle beraber pazara gidip çalışmışlardır.

“Biraz daha büyüyünce analarıyla beraber pazara yağ ve yoğurt satmaya giderler, yedi saat ötedeki dağdan eşekle odun getirirler hatta bunları beraber satarlar ve bazan acemi ve yabancı bir memurdan beş on kuruş fazla koparırlarsa, bir örnek mintanlık zifir alırlardı.” (Değirmen, s. 95)

3.9. Vatanseverlik

Vatanseverlik, vatanını sevmek ve onun uğrunda çalışmak, mücadele etmektir. Bu değer, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında “çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme” alt başlıklarıyla verilmiştir (MEB, 2017). Çalışmada bu alt başlıklar dikkate alınarak örnekler tespit edilmiş ve bu örneklerin sayfa numaraları, eser isimlerine göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10.

Vatanseverlik Değerinin Sabahattin Ali'nin Eserlerine Göre Dağılımı

Eserin Adı	Bulunduğu sayfalar
İçimizdeki Şeytan	71
Kürk Mantolu Madonna	100, 121
Kuyucaklı Yusuf	-
Sırça Köşk	66, 85, 94, 123, 124, 136
Kağnı Ses Esirler	45, 60, 167
Değirmen	83
Yeni Dünya	8, 8

Vatanseverlikle ilgili değere “Kuyucaklı Yusuf” adlı romanda örnek görülmezken “İçimizdeki Şeytan ve Değirmen” adlı eserlerde 1’er, “Kürk Mantolu Madonna ve Yeni Dünya” adlı eserlerde 2’şer, “Kağnı Ses Esirler” adlı eserde 3 ve “Sırça Köşk” adlı eserde 6 olmak üzere toplamda 15 örneğe rastlanılmıştır. Bazı sayfalarda birden fazla örnek tespit edilmiştir. Eserlerde vatanseverlik değeri, daha çok çalışkanlık olarak görülmüştür. Kahramanlar içinde buldukları ortamda ters giden durumları gün yüzüne çıkarmak için çaba sarf etmişlerdir.

“Yeni Dünya” adlı eserde bulunan “Asfalt Yol” adlı öyküde köye yeni gelen bir öğretmenin köydeki yolu yaptırmak için yaptığı mücadele dile getirilmiştir.

“... Yalnız bir yol meselesi var ki, bunu kendime iş edindim ve aylardır uğraşıyorum. İlk geldiğim gün kamyonunda canımı çıkaran o yol, meğer bütün vilayetin en büyük derdiymiş. Herkes mahsulünü, yolcusunu bunun üzerinden geçirmeye mecbur. Başka yol yok... Ben, hem bizim köyden hem de başka köylerden vilayete müracaat ettirdim; yolun yaptırılmasının ne kadar lazım olduğunu dilim döndüğü kadar anlattım.” (Yeni Dünya, s. 8)

Köyün yolunu yaptırmak, görüldüğü kadar kolay olmamıştır. Öğretmen; bürokratik engellere ve kendini bilmez birkaç kişinin ithamlarına aldırmadan mücadelesini sürdürmüş ve sonunda köyün yolunu yaptırmayı başarmıştır. Öğretmendeki bu çaba, vatanseverlik değeri içinde yer alan çalışkan olmaya örnek gösterilebilir.

“Esirler” adlı oyunun üçüncü meclisinde geçen diyalogda Türkler arasındaki dayanışma verilerek vatanseverlik vurgulanmıştır.

“2’NCİ TÜRK: Kürşad, sözü kısa keseceğim; biz milletin bu halde kalmasının mesuliyetini sırtımızda hissettik ve sonunda hayat veya ölüm olan bir mücadeleye atılmaya karar verdik.” (Kağnı Ses Esirler, s. 167)

“Duar” adlı öyküde hapisneden kaçmaya çalışan iki kişiden birinin son anda kaçmaktan vazgeçerek kanunlara uymanın daha doğru olduğu kararını vermesi üzerine dönüp teslim olması anlatılmıştır. Bu olay, vatanseverlik değeri içinde yer alan kurallara ve kanunlara uyma olarak tespit edilmiştir.

“İlk önce ben de geri dönmeyi ister değildim fakat bunun lazım olduğunu ona anlatırken onu değil kendimi kandırdım. En sonunda sözlerime o kadar inanmış ve kendimi o kadar korkutmuştum ki: ‘Sen istersen git, ben kalırım, candarma kurşunuyla geberecek halim yok!’ diye bağırdım, hızla geriye dönüp dükkâna doğru sürünmeye başladım. O arkamdan bağırdı: ‘Ülen gitme! Candarmanın gözünü avlar, daha ortalık adamakıllı aydınlanmadan otların arasına sine sine gideriz.’ dedi.” (Kağrı Ses Esirler, s. 45)

“Bir Orman Hikâyesi” adlı öyküde doğal güzelliklerin bozulmaması adına halkın ortaya koyduğu çaba anlatılmıştır. Halk, eski günlerin yadigarı olduğu için ormana zarar gelmemesi için uğraşmıştır. Doğal mirasa duyarlı olma, vatanseverlik olarak ele alınmıştır.

“Fakat beş altı yüz ağaçlık bir parça, bir koru vardı ki, bütün köy, ölse burasını satmamaya, kaptırmamaya karar verdi. Artık bununla geçinmeye çalışacaktık. Çocuklar, babalarının anlattığı eski, büyük ve esrarlı ormanı burada bulmaya çalışacaklardı. Bu, köye eski günlerinin bir yadigarıydı. Hiçbirimiz ama hiçbirimiz buraya el sürdürmek istemiyorduk. Şirket de galiba ileri gitmekten korktuğu, bizi darıltmayı da menfaatine uygun bulmadığı için burayı elde etmeye pek hevesli görünmüyordu.” (Değirmen, s. 83)

“Çirkince” adlı öyküde, cennete benzetilen bir kasabanın insanların doğal mirasa sahip çıkmamaları üzerine zamanla nasıl çirkinleştiği ve adının “Çirkince” olarak değiştirildiği anlatılmıştır.

“Raflarındaki on binlerce papirüsle kafalara aydınlık düşünceler dolduran kütüphanenin pek bozulmamış merdivenlerinden çıkıp kurucusunun çıra isleriyle kararmış mezarına girmek isteyince karanlık uykularından uyandırılan yarasalar hırsıyla insanın yüzüne çarpıyorlardı. Daha yapıldığı günlerde bir zelzele ile yıkılan mabedin kalın sütunları, insafsız bir tanrının hışmından korkup secdeye kapanmış gibi hep aynı istikamete uzanmış ve parçalanmışlardı. Küçük ve zarif Odeon tiyatrosunu örten sararmış otların arasında kertenkeleler dolaşıyor, Kızlar Gymnasium’undan tek ayakta kalan şey, yarı yıkılmış büyük bir kapı, -Girmeyin, ağlarsınız!- der gibi dudaklarını büküyordu.” (Sırça Köşk, s. 94)

3.10. Yardımseverlik

Türkçe Sözlükte “Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma.” (TDK, 2011, s. 2535) biçiminde yer alan yardım kavramı, toplumsal dayanışmanın sağlanması için en önemli değerlerden biridir. Bu değer, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında “cömert olma, fedakâr olma, işbirliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma ve paylaşma” alt başlıklarıyla verilmiştir (MEB, 2017). Çalışmada bu alt başlıklar dikkate alınarak örnekler tespit edilmiş ve bu örneklerin sayfa numaraları, eser isimlerine göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 11.

Yardımseverlik Değerinin Sabahattin Ali'nin Eserlerine Göre Dağılımı

Eserin Adı	Bulunduğu sayfalar
İçimizdeki Şeytan	121, 166, 168
Kürk Mantolu Madonna	41, 130
Kuyucaklı Yusuf	17, 167
Sırça Köşk	21, 21, 110, 124, 125
Kağnı Ses Esirler	48, 145, 146
Değirmen	16, 47, 50, 117
Yeni Dünya	22, 23, 30, 31, 42, 47, 108

Yardımseverlik değerine “Kürk Mantolu Madonna ve Kuyucaklı Yusuf” adlı eserlerde 2’şer, “Sırça Köşk” adlı eserde 5, “Kağnı Ses Esirler ve İçimizdeki Şeytan” adlı eserlerde 3’er, “Değirmen” adlı eserde 4 ve “Yeni Dünya” adlı eserde 7 olmak üzere toplamda 26 örnek tespit edilmiştir. Bazı sayfalarda birden fazla örnek vardır. Yardımseverlik değeri, Sabahattin Ali’nin eserlerinde açıkça ortadadır. Genelde zor koşullar altında yaşayan insanlara bir yardım eli uzanmıştır.

“İçimizdeki Şeytan” adlı romanda Bedri, yaşlı annesi ve hasta ablasına bakmaktadır. Maddi durumu çok iyi olmamasına rağmen eski talebesi Macide ile arkadaşı Ömer’e karşılık beklemeden yardım etmiştir.

“Ben eski talebesiyim... Beni seviyor ve mesut olmamı istiyor... Bunu muhakkak istediğini biliyorum. Ömer’i de çok seviyor... Belki dünyada bulunmaz bir arkadaş... Fakat bizim yaptığımız doğru mu? Bir aydan beri geçinmemize o yardım ediyor... Neden ona bu kadar fedakarlık yaptırmalı?.. Hiçbir şey mukabilinde olmadan onun dostluğunu geçim vasıtası yapmak bize yakışır mı?... Yalnız Bedri’nin öyle bir hali var ki insana dokunmuyor... Bize yardım etmesi pek tabii bir vazifeymiş gibi yapıyor. Ne kadar iyi insan...” (İçimizdeki Şeytan, s. 166)

Bedri, ailesinden fedakârlık yapıp cebindeki paranın bir kısmını Ömer’e vermektedir. Daha sonra da Ömer cezaevine girince Macide’ye her konuda yardımını esirgememiştir.

“Bir Aşk Masalı”nda derviş, topladığı altınları durumu olmayanlara cömertçe dağıtmış, yardım etmiştir.

“Derviş o akşam da önüne bir yığın halinde biriken altınları toplayıp alacakaranlığa gömülen sokaklara dalmış, yürümüş, yürümüş, şehrin kenar semtlerine gelince altınları avuç avuç torbasından çıkararak buralarda oturan ve halleri vakitleri başka hemşerilerinden biraz daha düşük olan kimselere dağıtmış, sonra şehrin kenarındaki küçük, taş bir kulübeye girerek çorbasını pişirmiş, sırtını duvara verip kalmış.” (Sırça Köşk, s. 124)

“Değirmen” adlı öyküde bir grup çingenenin konakladığı köyde halk, yiyeceğinden çingenelere vererek yardımda bulunmuştur.

“Aralarında bir kiloya yakın buğday toplayarak Atmaca'ya verdiler. Ve değirmenci buna iki çömlek de yoğurt ilave etti.” (Değirmen, s. 16)

“Mehtaplı Bir Gece” adlı öyküde düşkün bir kadının parkta rastladığı genç bir adama yardım etmesi vurgulanmıştır. Kadın, kalan son çay şekerini aç ve hasta olan genç adam için kullanmıştır.

“Duvarın mukabil köşesine giderek yongalarla bir ateş yaktı. Kapaksız ve eğri büğrü bir çaydanlıkta biraz su kaynattı. Sonra sepetin içini uzun müddet araştırıp bulduğu üç tane şekeri bu suya atarak karıştırdı ve hazırladığı şekerli sıcak suyu yudum yudum genç adama içirdi.” (Kağrı, Ses Esirler, s. 146)

“Hanende Melek” adlı öyküde bir eğlence yerinde çalışan Melek, kendisine askıntı olan sarhoş bir adamın zor durumda olan ailesine kendi kazancından da vererek yardım etmiştir.

“Melek yavaşça elindeki çantayı açtı, içinden dört beş altın bilezikle bir çift küpe aldı. Kendisine hayretle bakan sıska kadına uzatarak:

-Alın bunları... Bunlar sizin galiba...- dedi. Sonra başını azıcık önüne eğerek:

-Bana bunları boşuna vermişti...- diye ilave etti.” (Yeni Dünya, s. 23)

“Sulfata” adlı öyküde karısının sıtma geçirdiğine doktoru ikna edemeyen delikanlıya bağ yolunda karşılaştığı bir adamın yol gösterip yardım etmesi anlatılmıştır.

“-Bana bak, Mustafa!- dedim. Sen şimdi bir yerden küçük bir cam parçası bul... İyice temizle... Sonra karına nöbet geldiği zaman bir toplu iğneyle şahadet parmağının ucunu azıcık del... Çıkan kanı camın üstüne sür, onu doktora götür...” (Yeni Dünya, s. 108)

“Bir Siyah Fanila İçin” adlı öyküde ulaşım sorunundan dolayı görev yapacağı kasabaya gidemeyen Kaymakam'ın yolculuğa ara verip misafir olduğu evde gördüğü hürmet, yardımlaşma değeri içinde yer alan “misafirperver olma” olarak tespit edilmiştir.

“Güneş uzaktaki dağların arkasında kollarını gererek uyanırken ben belediye reisinin evinde yumuşak bir yer yatağında uykuya sarılıyordum...” (Değirmen, s. 117)

4. SONUÇ

Bireylerin olumsuz davranışlarını değiştirme ve onlara istenen davranış şeklini kazandırma noktasında değerler eğitimi önemlidir. Değerleri bireye kazandırmada takip edilen yollardan biri edebi eser okutmaktır. Doğru seçilen edebi eserlerle bireyler hayata dair birçok değeri özümseyebilmektedir. Bu bağlamda çalışmaya kaynaklık eden Türk edebiyatının çok okunan sanatçıları arasında yer alan Sabahattin Ali'nin eserleri, değerler eğitiminde kazandırılmak istenen davranışlar için uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir.

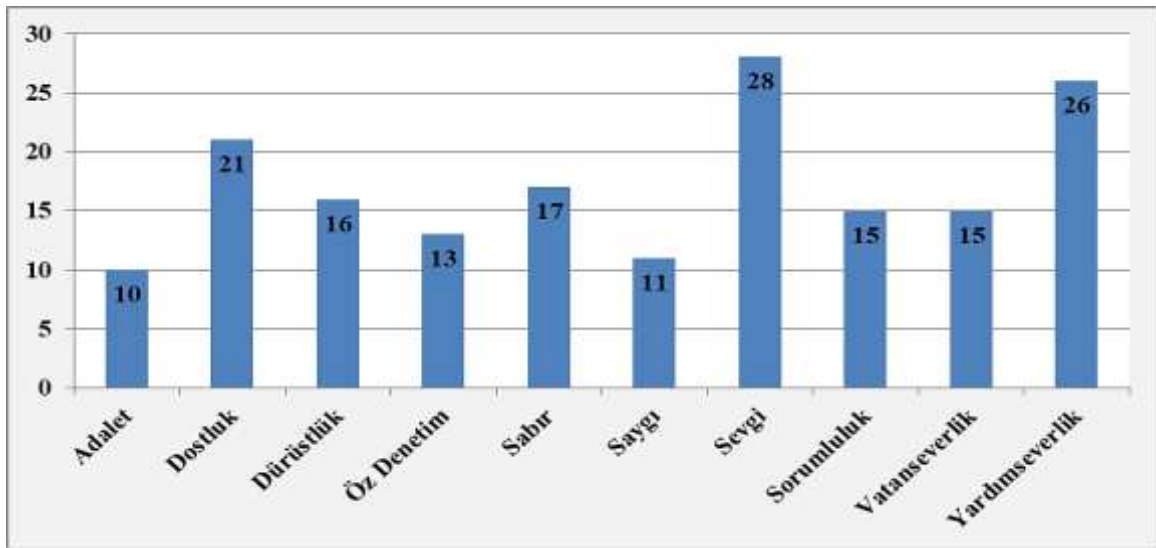
Çalışmada Sabahattin Ali'nin üç roman, dört öykü ve bir tiyatro eseri, 2017 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında verilen ve 2018'de güncellenen programda aynen yer alan 10 kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) bakımından incelenmiştir. Bu değerlerin alt başlıkları dikkate alınarak örnekler tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre eserlerde ele alınan “adalet” değerine 10, “dostluk” değerine 21, “dürüstlük” değerine 16, “öz denetim” değerine 13, “sabır” değerine 17, “saygı” değerine 11, “sevgi” değerine 28, “sorumluluk” değerine 15, “vatanseverlik” değerine 15, “yardımseverlik” değerine 26 örnek tespit edilmiştir. Toplam değer sayısı da 172'dir.

Dolayısıyla Sabahattin Ali'nin eserlerinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında yer alan tüm değerlerle ilgili örneklere rastlanılmış, eserlerin değerleri bireye aktarma açısından yeterliliğe sahip olduğu görülmüştür.

İncelenen eserlerde değerler, bazen açıkça bazen de örtük olarak işlenmiştir. Eserlerde en çok “sevgi”, en az ise “adalet” değerine rastlanılmıştır. Her eserde farklı bir değer ön plana çıkmıştır. Örneğin “Kuyucaklı Yusuf”ta sevgi ve saygı, “Sırça Köşk”te vatanseverlik ön plandadır. Bu değerlerin eserlerde ortaya konuluş biçimi, daha çok kahramanların olaylara karşı geliştirdiği tutum ve davranışlarla olmuştur. Çünkü eserlerde kahramanlar, genelde yaşadığı topluma uygun davranmaya çalışan, sorgulayan, ihanet etmeyen, sabreden, dürüst olan, dostluğa önem veren, sevmekten vazgeçmeyen, toplumu düzeltmeye çalışan, gerektiğinde düzene baş kaldıran, doğru bildiğini savunan karakter özelliğine sahiptir.

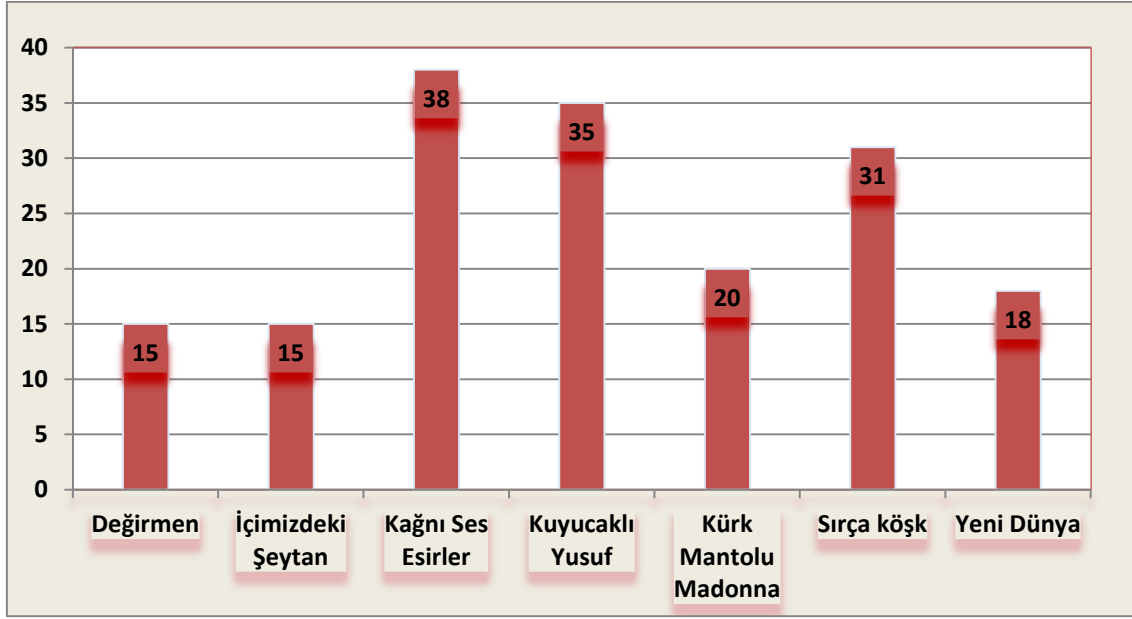
Türk edebiyatının usta sanatçılarından olan Sabahattin Ali'nin gerek üslubu gerek içeriği gerek kahramanları bakımından eserleri, çok okunanlar arasında yer almış ve benimsenmiştir. Aynı zamanda eserlerinde öğretim programında verilen değerlere yeterli düzeyde örnekler bulunmaktadır. Bundan ötürü değerler eğitiminde kazandırılmak istenen davranışların bireye sezdirilmesinde bu eserlerin kaynak olabileceği tespit edilmiştir.

Çalışmaya ait sonuçlar, aşağıdaki grafiklerde verilmiştir:

Grafik 1. Sabahattin Ali'nin eserlerinde işlenen kök değerlerin sıklığı

Grafik 1’de Sabahattin Ali’nin eserlerinde işlenen kök değerlerin sıklığı verilmiştir. Buna göre Sabahattin Ali’nin eserlerinde “adalet” 10, “dostluk” 21, “dürüstlük” 16, “öz denetim” 13, “sabır” 17, “saygı” 11, “sevgi” 28, “sorumluluk” 15, “vatanseverlik” 15, “yardımseverlik” 26 olmak üzere değerlerle ilgili toplam 172 örnek tespit edilmiştir.

Grafik 2. Değerlerin Sabahattin Ali'nin eserlerinde işlenme sıklığı

Grafik 2'de değerlerin Sabahattin Ali'nin eserlerindeki dağılımı verilmiştir. Buna göre değerlerin en çok “Kağnı Ses Esirler” adlı birleştirilmiş kitapta, en az ise “Değirmen ve İçimizdeki Şeytan” adlı kitaplarda işlendiği görülmüştür.

KAYNAKLAR

- Ali Laslo, F. & Özkırımlı, A. (1979). *Sabahattin Ali (Mehpare Taşduman'a Mektuptan)*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ali, S. (2006). *Kuyucaklı Yusuf* (26. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ali, S. (2006). *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler* (4. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ali, S. (2011). *Kürk Mantolu Madonna* (46. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ali, S. (2015). *Değirmen* (23. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ali, S. (2015). *İçimizdeki Şeytan* (36. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ali, S. (2016). *Kağnı Ses Esirler* (14. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ali, S. (2016). *Sırça Köşk* (32. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ali, S. (2016). *Yeni Dünya* (18. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cicero M. T. (2017). *Dostluk Üzerine* (Çev: Çiğdem Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlâk Pusulası Ahlâk ve Değerler Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Çınar, A. (2013). *Değerler Felsefesi ve Psikolojisi*. Bursa: Emin Yayınları.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kızılçelik, S. & Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Köylü, M. (Ed.). (2016). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- MEB (2017). *Türk Dili ve Edebiyatı, Program Detayı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=353>, (Erişim tarihi: 18.12.2018).
- Özden, Y. (1998). *Eğitimde Dönüşüm, Eğitimde Yeni Değerler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sönmez, S. (2009). *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi- Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayınları.